

Việt Nam sử lược **theo dòng thời gian**

Nguyễn Văn Nghệ

Tác phẩm *Việt Nam sử lược* được xuất bản lần đầu vào năm 1920, tính đến nay đã được 94 năm. Chúng ta thử cùng nhìn lại những bước thăng trầm của nó trong khoảng thời gian ấy.

Trước tháng 7 năm 1954

Tuy chưa được tận mắt thấy, tận tay cầm tác phẩm *Việt Nam sử lược* của cụ Trần Trọng Kim xuất bản lần đầu tiên nhưng tôi được thấy trang bìa tập thứ nhất của tác phẩm này do nhà xuất bản Trung Bắc Tân Văn xuất bản lần thứ nhất vào năm 1920 trên trang Wikipedia tiếng Việt. Sách được in thành hai tập: Tập thứ nhất và Tập thứ nhì (gọi là “tập” chứ không gọi là “quyển”). Trên cùng của trang bìa là bốn chữ “Việt Nam sử lược” bằng Hán tự, bên dưới bốn chữ ấy là bốn chữ “Việt Nam sử lược” bằng quốc ngữ, và kê bên dưới là dòng chữ bằng tiếng Pháp: “Précis d’histoire Việt Nam”. Sau năm 1920 nhà xuất bản Trung Bắc Tân Văn có tái bản nữa hay không thì chúng tôi không có tài liệu để tham khảo.

Cho đến giữa năm 1954 thì nhà xuất bản Tân Việt đã xuất bản tác phẩm *Việt Nam sử lược* năm lần. Hiện tôi đang sử dụng ấn bản in lần thứ năm, ấn bản này được in xong vào ngày 20 Mars 1954 (20/03/1954). Qua trang Wikisource tôi được thấy trang bìa *Việt Nam sử lược* in lần tư vào năm 1951. Trong bài “Sự thật về Trần Trọng Kim và Việt Nam sử lược” (được đăng trên nhiều trang mạng) học giả An Chi cho biết là ông sử dụng tác phẩm *Việt Nam sử lược* dày 588 trang do Tân Việt in và phát hành tại Sài Gòn năm 1949. Ông không nói in lần thứ mấy. Có thể đây là ấn bản in lần thứ ba chăng? Còn hai lần in trước không biết vào năm nào, tôi chưa thể xác định.

Sau ngày chia đôi đất nước

a. Miền Bắc: Quan điểm của những người theo chủ nghĩa Mác thì không có thiện cảm với *Việt Nam sử lược*:

“Những người làm công tác sử học Việt Nam đã bóc trần các quan điểm sử học thực dân phong kiến trong một số sách lịch sử do bọn bồi bút thực dân biên soạn mà tiêu biểu là cuốn *Việt Nam sử lược* của Trần Trọng Kim”.¹

Nhà văn Đào Xuân Quý - tập kết ra miền Bắc - ghi lại việc học môn lịch sử thời còn bé tại Trường Tiểu học Pháp-Việt Ninh Hòa (Khánh Hòa) như sau:

“...Còn sử Việt thì học rất sơ sài, chủ yếu là dựa vào quyển *Việt Nam sử lược* của Trần Trọng Kim, bị xuyên tạc đi rất nhiều”.²

Vì tác phẩm này bị xem là “bị xuyên tạc”, *Việt Nam sử lược* không được xuất bản ở miền Bắc, do đó việc tiếp cận tác phẩm này rất khó khăn. Như Mai Khắc Ứng kể vào thời điểm cuối năm 1962:

“...Thầy Đặng Huy Vận đã lôi dưới đáy rương ra cho tôi mượn cuốn sách mà thầy Vương khuyên tôi tìm đọc. *Việt Nam sử lược* của Trần Trọng Kim thời đó là sách cấm. Phòng đọc hạn chế của Thư viện Quốc gia ở số 31 đường Trường Thi cũng không có”.³

b. Miền Nam: Sau khi chia đôi đất nước, Nhà xuất bản Tân Việt tiếp tục cho tái bản *Việt Nam sử lược*, và ấn bản lần thứ sáu được in xong vào ngày 25/04/1958 (một người bạn đã cho tôi mượn ấn bản này để đối chiếu với ấn bản in lần thứ năm và các ấn bản mới được in gần đây). Sau năm 1958 có tiếp tục in nữa hay không thì tôi không có tài liệu tra cứu.

Năm 1971 Trung Tâm Học Liệu thuộc Bộ Giáo Dục Việt Nam Cộng Hòa cho xuất bản lần thứ nhất tác phẩm *Việt Nam sử lược* với số lượng 80.000 cuốn. Lần xuất bản này *Việt Nam sử lược* được chia làm hai quyển: Quyển 1 và Quyển 2.

Sau ngày thống nhất đất nước

Một thời gian dài sau năm 1975 *Việt Nam sử lược* vẫn chưa được xuất bản trong nước. Mãi đến những năm cuối thập niên 90 của thế kỷ

¹Văn Tạo, 1981, “*Khoa học lịch sử Việt Nam trong mấy chục năm qua*”. *Sử học Việt Nam trên đường phát triển*, Nxb Khoa học xã hội. Hà Nội, trang 9

²Đào Xuân Quý, *Từ ngôi trường cũ* (In chung trong tác phẩm : *Dưới mái trường xưa*), Nxb Công ty Cổ phần Sách & Thiết bị Trường học tỉnh Khánh Hòa, 2005, trang 52.

³Mai Khắc Ứng, 2009, *Trần Trọng Kim và Việt Nam sử lược*, Tạp chí Xưa & Nay số 346, tháng 12.

trước, nhiều nhà xuất bản mới được cho phép xuất bản tác phẩm này ở Việt Nam. Ngày nay, việc tiếp cận *Việt Nam sử lược* là rất dễ dàng.

- **Những khác biệt giữa các ấn bản Việt Nam sử lược gần đây và ấn bản của nhà xuất bản Tân Việt**

Quyển *Việt Nam sử lược* được đa số các nhà xuất bản gần đây tái bản là hầu như “gần đúng” với nguyên bản, không có điều gì được thêm thắt cả. Đa số đều không có “Lời nhà xuất bản”. Với nhà xuất bản Văn Hóa Thông Tin thì nhà xuất bản có ghi:

“Tuy nhiên, cuốn sách được viết dưới chế độ thực dân phong kiến nửa thuộc địa nên không khỏi có đôi điều hạn chế về cách nhìn nhận cũng như thiếu sót về mặt sử liệu.

Bởi vậy, những chỗ sai sót so với chính sử hiện nay, chúng tôi xin được phép lược bỏ hoặc có chú thích- ghi rõ biên tập (BT) ở dưới để bạn đọc tiện theo dõi so sánh”⁴

Các từ ngữ mà Trần Trọng Kim dùng khi viết *Việt Nam sử lược* như: Giặc cướp; khởi loạn; biến loạn; giặc giã; quấy nhiễu; loạn; phiến động; đánh dẹp; bảo hộ...đều được nhà xuất bản này chú thích lại .

Riêng trong Quyển 4: “Tự chủ thời đại” ở Chương 6 và “Công việc họ Nguyễn làm ở xứ Nam” theo nguyên bản thì có tất cả 9 mục nhưng khi tái bản thì nhà xuất bản Văn Hóa Thông Tin bỏ bớt mục số 6 (“Lấy đất Chiêm Thành”) và mục số 7 (“Mở đất Nam Việt và sự giao thiệp với Chân Lạp”). Nhà xuất bản chỉ ghi ở cuối trang dòng chữ “*Lược bỏ 5 trang (BT)*”

Còn nhà xuất bản Thanh Hóa thì khi tái bản *Việt Nam sử lược* đã cho in giống như *Việt Nam sử lược* của nhà xuất bản Văn Hóa Thông Tin từ chú thích (BT) cho đến số trang, chỉ có cái khác là không có “Lời Nhà xuất bản”.

Với nhà xuất bản Đà Nẵng thì “Lời Nhà xuất bản” là như sau:

“Do sách xuất đã lâu nên ngôn ngữ cũ và số liệu có vài chỗ chỉ phù hợp với tình hình xã hội thời bấy giờ. Tuy vậy, lần tái bản này, chúng tôi vẫn giữ nguyên bản đã được xuất bản lần đầu, chỉ bỏ phần chú thích bằng Hán Nôm là loại chữ mà bạn đọc Việt Nam ngày nay ít dùng”.⁵

Như vậy chỉ có nhà xuất bản Đà Nẵng là không có phần chữ Hán Nôm khi tái bản cuốn *Việt Nam sử lược*.

Ở cuối bài “Nước Việt Nam” trong những trang kể sau bài Tựa, đại đa số các nhà xuất bản cũ cũng như gần đây đều in: “*Nay ta nên theo từng thời đại mà chia sách Việt Nam sử lược ra 5 quyển để cho tiện sự kê*

⁴ Trần Trọng Kim, 1999, *Việt Nam sử lược*, Nxb Văn hóa Thông tin, trang 5.

⁵ Trần Trọng Kim, 2003, *Việt nam sử lược*, Nxb Đà Nẵng, trang 3.

cứu”. Nhà xuất bản Thời Đại thì không gọi “5 quyển” mà gọi “5 phần”: Phần 1; Phần 2...⁶

• **Tuyên bố giữ “nguyên bản” nhưng lại là “dị bản”**

Tất cả các nhà xuất bản gần đây khi tái bản *Việt Nam sử lược* đều nói là họ giữ đúng nguyên bản. Sự thật có đúng thế không?

Trong phần “*Tổng kết*” ở cuối cuốn *Việt Nam sử lược*, các nhà xuất bản gần đây đã in lại “nguyên bản” câu sau đây:

*“Mặc dù nước Việt Nam hiện nay được hoàn toàn độc lập, nhưng sự hay dở trong tương lai chưa biết ra thế nào? Song người bản quốc phải biết rằng phàm sự sinh tồn tiến hóa của một nước, là ở cái chí nguyện, sự nhẫn nại và sự cố gắng của người trong nước. Vậy ta phải hết sức học tập, mà giữ cái tâm trí cho bền vững thì chắc tương lai còn có nhiều điều hy vọng”.*⁷

Độc giả tinh ý khi đọc đến đoạn: “Mặc dù nước Việt Nam hiện nay được hoàn toàn độc lập” ắt sẽ đặt câu hỏi: Cụ Trần Trọng Kim soạn *Việt Nam sử lược* vào những năm trước 1920 là thời điểm nước ta bị thực dân Pháp đô hộ, chẳng lẽ cụ không phân biệt được đâu là độc lập, đâu là lệ thuộc hay sao mà lại hạ bút viết một câu sai sự thật lịch sử một cách trầm trọng như vậy?

Nhà xuất bản Văn Hóa Thông Tin và Nhà xuất bản Thanh Hóa in đoạn ấy trong phần “*Tổng kết*” như sau: “*Mặc dù nước Việt Nam hiện nay sự hay dở trong tương lai chưa biết ra thế nào? Song người bản quốc phải biết rằng...*”.⁸ Lại càng xa “nguyên bản” hơn nữa!

Các nhà xuất bản gần đây khi cho xuất bản *Việt Nam sử lược* đều dựa vào “nguyên bản” nhưng “nguyên bản” lại là ấn bản *Việt Nam sử lược* do Trung Tâm Học Liệu thuộc Bộ Giáo Dục Việt Nam Cộng Hòa xuất bản vào năm 1971.⁹ Trên trang “*Vấn thư lưu trữ mở Wikisource*” có toàn bộ nội dung *Việt Nam sử lược*, quyển 1 và quyển 2, do Trung Tâm Học Liệu xuất bản.

Các ấn bản *Việt Nam sử lược* do nhà xuất bản Tân Việt ghi như sau: “*Vận mệnh nước Việt Nam hiện nay còn ở trong tay người Pháp, sự hay dở trong tương lai chưa biết ra thế nào. Song người bản quốc phải biết rằng..*”.¹⁰ Rõ ràng là khi soạn *Việt Nam sử lược*, dù nước ta chưa độc

⁶ Trần Trọng Kim, 2010, *Việt Nam sử lược*, Nxb Thời Đại, trang 18.

⁷ Trần Trọng Kim, 2010, *Việt Nam sử lược*, Nxb Thời Đại, trang 634

⁸ Trần Trọng Kim, 1999, *Việt Nam sử lược*, Nxb Văn hóa Thông tin, trang 603

⁹ Trần Trọng Kim, 1971 *Việt Nam sử lược*, quyển 2, Trung tâm Học liệu (Bộ Giáo Dục Việt Nam Cộng Hòa), trang 353.

¹⁰ Trần Trọng Kim, 1954, *Việt Nam sử lược*, (In lần thứ 5), Nxb Tân Việt, trang 573.

lập, cụ Trần Trọng Kim vẫn luôn đặt niềm tin vào tiền đồ của dân tộc: “chắc tương lai còn có nhiều hy vọng”.

Vậy đoạn văn: “Mặc dù nước Việt Nam hoàn toàn được độc lập...” và đoạn văn: “Vận mệnh nước Việt Nam còn ở trong tay người Pháp...” thì đoạn nào là nguyên bản? Tuy không có trong tay ấn bản *Việt Nam sử lược* in lần thứ nhất của nhà xuất bản Trung Bắc Tân Văn để đối chiếu nhưng rõ ràng là đoạn văn của nhà xuất bản Tân Việt có logic hơn. Vậy chúng ta có thể khẳng định đoạn văn của nhà xuất bản này là “nguyên bản”.

• **Vài đề nghị với các nhà xuất bản hiện nay**

Việt Nam sử lược có tổng cộng 189 chú thích của cụ Trần Trọng Kim. Vì sự thiếu thông tin ở vào thời điểm biên soạn tác phẩm này, tác giả đã chú thích sai nhiều địa danh. Ví dụ ở Quyển 3 chương 10, trong phần nói về vua Trần Duệ Tông liên quan đến Chiêm Thành, có chú thích: “Thành Đồ Bàn bây giờ hãy còn di tích ở huyện Tuy Viễn, tỉnh Khánh Hòa”. Huyện Tuy Viễn dưới triều Nguyễn thuộc tỉnh Bình Định chứ không phải thuộc tỉnh Khánh Hòa. Nay di tích thành Đồ Bàn thuộc huyện An Nhơn tỉnh Bình Định. Hoặc ở Quyển 5, chương 16 ở mục số 2 (“Triều đình chạy ra Quảng Trị”) có chú thích số 1 của cụ Trần như sau: “Trường Thi thừa bấy giờ ở làng Đa Chử cách Kinh thành 10 cây số”. Ở Thừa Thiên chỉ có làng La Chử chứ làm gì có làng Đa Chử? Trường Thi Hương ngày xưa ở làng La Chử, nay thuộc thôn La Chử, xã Hương Chử, huyện Hương Trà, tỉnh Thừa Thiên – Huế. Có những chú thích sai như thế nhưng không thấy nhà xuất bản nào đính chính cả!

Chúng ta là thế hệ hậu sinh có điều kiện nghiên cứu hơn cụ Trần. Do đó, trong tương lai, khi các nhà xuất bản tái bản tác phẩm *Việt Nam sử lược* thì nên xem lại tất cả chú thích của cụ Trần. Chú thích nào sai thì cần chữa lại chú thích ấy kể sau chú thích nguyên thủy của cụ. Đó cũng là một cách chúng ta góp phần vào việc hoàn thiện tác phẩm *Việt Nam sử lược*.

Mặc dù *Việt Nam sử lược* của Trần Trọng Kim có một số hạn chế nhất định, nhưng khi cho tái bản nó chúng ta cần trung thành với “nguyên bản”, chỗ nào sai với lịch sử thì chúng ta chú thích thêm. Đó là sự tôn trọng tối thiểu mà chúng ta phải dành cho tác giả.

Nguyễn Văn Nghệ
(Khánh Hòa, Việt Nam)

© Thời Đại Mới

